

ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ ВЕРХОВНОГО СУДУ, ЯКІ СКАСУВАЛИ ПОПЕРЕДНЮ СУДОВУ ПРАКТИКУ (на 09.04.2026)

- ✓ Щодо підстав виникнення обов'язку гарантованого покупця здійснити оплату постачальнику універсальних послуг в умовах воєнного стану
- ✓ Щодо права позивача на відшкодування судових витрат у разі закриття провадження у зв'язку з відсутністю предмета спору внаслідок задоволення позовних вимог після пред'явлення позову
- ✓ Щодо переходу до нового кредитора права вимоги до поручителя за договором відступлення права вимоги

Скасована правова позиція	Актуальна правова позиція
Щодо підстав виникнення обов'язку гарантованого покупця здійснити оплату постачальнику універсальних послуг в умовах воєнного стану	
Правова позиція КГС ВС згідно з Постановою від 25.01.2024 у справі № 910/1294/23	Правова позиція КГС ВС згідно з Постановою від 06.02.2026 року у справі № 910/881/24
Підпунктом 2 пункту 8 Положення про покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії, затвердженого постановою КМУ № 483 від 05.06.2019 (далі - Положення про ПСО) передбачено, що Гарантований покупець зобов'язаний оплачувати своєчасно та у повному обсязі постачальникам універсальних послуг вартість надання постачальниками універсальних послуг гарантованому покупцю послуг із забезпечення доступності електричної енергії для побутових споживачів за умови відсутності у постачальника універсальних послуг заборгованості перед ДП «НАЕК «Енергоатом» за поставлену електричну енергію згідно з пунктом 5 цього Положення. Відповідно до вимог пункту 5 Положення про ПСО, до спеціальних обов'язків належить придбання постачальниками універсальних послуг, що діють в торговій зоні «об'єднаної енергосистеми України», за результатами проведення електронних аукціонів у ДП «НАЕК «Енергоатом» стандартних продуктів BASE_M для постачання побутовим споживачам таких постачальників універсальних послуг в обсязі їх мінімального споживання електричної енергії в торговій зоні «об'єднаної енергосистеми України» за годину в аналогічному місяці попереднього року за ціною індекс РДН	Відповідно до пп. 2 п. 8 Положення ПСО № 483 гарантований покупець зобов'язаний оплачувати своєчасно та у повному обсязі постачальникам універсальних послуг вартість надання постачальниками універсальних послуг гарантованому покупцю послуг із забезпечення доступності електричної енергії для побутових споживачів за умови відсутності у постачальника універсальних послуг заборгованості перед акціонерним товариством "НАЕК "Енергоатом" за поставлену електричну енергію згідно з п. 5 цього Положення. При цьому необхідно розмежовувати покладені на учасників ринку електричної енергії спеціальні обов'язки від механізму (способу) їх реалізації. До спеціального обов'язку постачальників універсальних послуг належить придбання ними у державного підприємства "НАЕК "Енергоатом" стандартних продуктів BASE для постачання побутовим споживачам таких постачальників, тоді як проведення електронних аукціонів є механізмом реалізації вказаного обов'язку. Наказ Міністерства енергетики України №114 від 13.03.2022 за своїм змістом не скасовує, не змінює і не відміняє дію норм Положення ПСО № 483, адже запроваджені у цьому наказі заходи на період дії воєнного стану є частиною механізму цього Положення, спрямованого на забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії. Процедура укладення двостороннього договору за результатами

BASE в торговій зоні «об'єднаної енергосистеми України» («бази») за період М-3, де М-розрахунковий місяць.

Водночас, Верховний Суд з такими доводами скаржника, щодо фактичної необхідності здійснення розширеного тлумачення правової норми де тлумачення має бути ширшим ніж буквальний текст внаслідок суб'єктивного тлумачення скаржником «волі закону», не погоджується.

Верховний Суд зазначає, що суди попередніх інстанцій при застосуванні пункту 5 Положення правильно встановили безпосередній зміст норми Положення та, відповідно, в межах своєї компетенції здійснили її буквальне тлумачення та застосування (а не довільне трактування як про це зазначає скаржник). Вказана норма носить визначений, недвозначний характер і її не можливо тлумачити без урахування її дійсного змісту (ширше, ніж буквальний текст), так як відповідне може призвести до безпідставного та довільного пристосування норми права до поточних фактичних правовідносин та відходу від її дійсного змісту. При цьому зміст положень наказу Міністерства енергетики України №114 від 13.03.2022 року «Про забезпечення продажу електричної енергії операторам системи розподілу та постачальникам універсальних послуг» не можна розглядати як такий, що сам по собі скасовує, змінює чи відмінює дію норм Положення про покладення спеціальних обов'язків на учасників ринку електричної енергії для забезпечення загальносуспільних інтересів у процесі функціонування ринку електричної енергії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 №483 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 11.08.2021 №859) враховуючи ієрархію правових актів між собою, зокрема, за суб'єктами нормотворення. Отже, висновки

проведення електронного аукціону чи без його проведення жодним чином не впливає на порядок та умови виконання договору. Відповідно, факт проведення чи не проведення електронного аукціону згідно з Порядком № 499 жодним чином не впливає на розрахунки за договором, позаяк на етапі виконання договору в постачальника універсальних послуг наявне грошове зобов'язання, яке підлягає виконанню.

Обов'язок гарантованого покупця здійснити своєчасно та у повному обсязі оплату постачальникам універсальних послуг вартість надання постачальниками універсальних послуг гарантованому покупцю послуг із забезпечення доступності електричної енергії для побутових споживачів обумовлений відсутністю у постачальника універсальних послуг заборгованості перед ДП "НАЕК "Енергоатом" за поставлену електричну енергію згідно з п. 5 цього Положення, незалежно від придбання постачальником універсальних послуг електричної енергії за результатами проведення електронних аукціонів чи без проведення аукціонів.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134651158>

скаржника про те що, дією наказу Міністерства енергетики України №114 від 13.03.2022 не скасовується підпункт 2 пункту 8 Положення є правильними, але при цьому він не врахував, що у спірних правовідносинах, врегульованих Положенням, також відсутні і підстави для зміни пункту 5 того самого Положення відповідним наказом, що було враховано судами попередніх інстанцій у прийнятті рішення.

Відкладальна обставина, на яку посиляється відповідач, може бути застосована виключно у разі наявності у постачальника універсальних послуг заборгованості перед ДП «НАЕК «Енергоатом» за результатами проведення електронних аукціонів.

Отже, в умовах недоведеності існування заборгованості позивача перед ДП «НАЕК «Енергоатом» за поставлену електричну енергію згідно з пунктом 5 Положення про ПСО та враховуючи відсутність в матеріалах справи доказів наявності такої заборгованості відсутні підстави для застосування у спірних правовідносинах у цій справі підпункту 2 пункту 8 Положення про ПСО.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/116541583>

Скасована правова позиція	Актуальна правова позиція
Щодо права позивача на відшкодування судових витрат у разі закриття провадження у зв'язку з відсутністю предмета спору внаслідок задоволення позовних вимог після пред'явлення позову	
Правова позиція КГС ВС згідно з Постановою від 24.10.2025 у справі №917/276/25	Правова позиція КГС ВС згідно з Постановою від 05.03.2026 у справі № 917/1161/25
Згідно з частиною третьою статті 130 ГПК України у разі відмови позивача від позову, понесені ним витрати відповідачем не відшкодовуються, а витрати відповідача за його заявою стягуються з позивача. Однак, якщо позивач не підтримує своїх вимог унаслідок задоволення їх відповідачем після пред'явлення позову, суд за заявою позивача присуджує стягнення понесених ним у справі витрат з відповідача. Аналіз наведеної процесуальної норми дає підстави для висновку, що у разі закриття провадження у справі саме внаслідок відмови позивача від позову через задоволення відповідачем заявлених до нього вимог після відкриття провадження у справі, суд, вирішуючи питання про розподіл між сторонами судових витрат, має виходити з положень частини третьої статті 130 ГПК України. Як встановлено судом апеляційної інстанції провадження у даній справі було закрито не внаслідок ініціативи з боку позивача (який був обізнаний з погашенням страхового відшкодування) шляхом подання ним відповідної заяви про закриття провадження, а через фактичне усунення предмета спору на стадії судового розгляду шляхом здійснення виплати Моторно (транспортне) страховим бюро України та саме з ініціативи суду першої інстанції внаслідок відсутності предмета спору.	Терміни "відмова позивача від позову" та "позивач не підтримує своїх вимог", які використовуються в нормах ГПК України, не є тотожними за їх мовним викладенням, тому не можуть тлумачитись однаково за допомогою мовного способу тлумачення. Відмова позивача від позову передбачає його активну дію, яка проявляється шляхом подання суду відповідної заяви. Непідтримання своїх вимог може проявлятися як у вигляді активної дії з відмови від позову, так і шляхом пасивної поведінки з невчинення дій на підтримання своїх вимог. Якщо застосовувати логічний спосіб тлумачення норм ч. 3 ст. 130 ГПК України можна дійти висновку, що законодавець умісно застосував різні терміни в нормах першого та другого реченнях цієї частини, оскільки не підтримувати позовні вимоги позивач може як шляхом відмови від позову, так і внаслідок відсутності предмета спору. Дійсний зміст норми другого речення ч. 3 ст. 130 ГПК України полягає в тому, що таке непідтримання позовних вимог сталося внаслідок їх задоволення відповідачем після пред'явлення позову, а не в тому, в який саме спосіб позивач не підтримує свої позовні вимоги. Ст. 130 ГПК України містить назву "Розподіл витрат у разі визнання позову, закриття провадження у справі або залишення позову без розгляду". При цьому закриття провадження у справі згідно з ч. 1 ст. 231 ГПК України здійснюється не лише

Щодо можливості застосування до спірних правовідносин положень частини третьої статті 130 ГПК України слід відзначити таке.

За встановленими судами обставинами справи провадження у справі було закрито саме за ініціативою суду у зв'язку з відсутністю предмета спору на підставі пункту 2 частини першої статті 231 ГПК України, а не за заявою позивача про відмову від позову у зв'язку із задоволення позовних вимог відповідачем. Ухвала суду першої інстанції у цій частині не оскаржувалася, а відтак є чинною.

Отже, з урахуванням фактичних обставин даної справи положення частини третьої статті 130 ГПК України не розповсюджуються на спірні правовідносини.

Ураховуючи наведене вище у своїй сукупності колегія суддів доходить висновку про відсутність правових підстав для задоволення заяви позивача про стягнення витрат на професійну правничу допомогу на підставі статті 130 ГПК України, чого суди попередніх інстанцій не врахували.

Зі змісту норми частини третьої статті 130 ГПК України вбачається, що лише у випадку відмови позивача від позову у зв'язку із задоволення позовних вимог відповідачем після пред'явлення позову і закриття провадження у справі на підставі пункту 4 частини першої статті 231 ГПК України у нього виникає право на відшкодування йому за рахунок відповідача понесених ним витрат, до яких належить і витрати, пов'язані з розглядом справи.

внаслідок відмови позивача від позову, а й внаслідок відсутності предмету спору. Тому норми ч. 3 ст. 130 ГПК України мають застосовуватись у разі закриття провадження у справі не лише через відмову позивача від позову, а й через відсутність предмету спору.

Об'єднана палата також вважає, що при застосуванні ч.3 ст. 130 ГПК у разі закриття судом провадження за відсутності предмета спору (на підставі п.4 ч.1 ст. 231 ГПК ГПК) немає значення, ким саме було ініційоване питання про закриття провадження - сторонами, зокрема позивачем, чи судом.

Водночас те, що позивач не підтримує своїх вимог унаслідок того, що предмет спору перестав існувати після задоволення позовних вимог іншою особою - не відповідачем у справі, - саме по собі не може бути ані свідченням обґрунтованості позову, ані свідченням неправомірної поведінки відповідача у межах конкретного спору.

У позивача виникає право на відшкодування йому за рахунок відповідача понесених ним витрат, пов'язаних з розглядом справи не лише у випадку відмови позивача від позову у зв'язку із задоволенням позовних вимог відповідачем після пред'явлення позову, але й у випадку закриття провадження у справі на підставі п.4 ч. 1 ст. 231 ГПК України у разі, якщо відсутність предмета спору виникла у зв'язку із задоволенням позовних вимог відповідачем.

При цьому немає значення, чи було провадження закрито за клопотанням позивача, відповідача чи з ініціативи суду.

У разі задоволення позовних вимог третьою особою, а не відповідачем, право на відшкодування витрат залежить від підстав здійснення такого задоволення третьою особою, які

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/131281797>

підлягають дослідженню та оцінці судом. При цьому за загальним правилом добросовісний позивач вправі розраховувати на можливість відшкодування йому витрат на правничу допомогу, понесених ним до моменту закриття провадження у справі.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134616230>

Скасована правова позиція	Актуальна правова позиція
Щодо переходу до нового кредитора права вимоги до поручителя за договором відступлення права вимоги	
Правова позиція КЦС ВС згідно з Постановою від 17.11.2025 у справі № 223/53/15-ц	Правова позиція КЦС ВС згідно з Постановою від 02.03.2026 року у справі № 2-3467/12
Перехід процесуальних прав і обов'язків у справі, виконавчому провадженні до процесуального правонаступника безпосередньо залежить від переходу до нього матеріальних прав та обов'язків, зокрема права вимоги у зобов'язанні внаслідок його відступлення. Згідно з частиною першою статті 514 ЦК України до нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом. Заміна кредитора у зобов'язанні здійснюється без згоди боржника, якщо інше не встановлено договором або законом (частина перша статті 516 ЦК України). Первісний кредитор у зобов'язанні повинен передати новому кредиторіві документи, які засвідчують права, що передаються, та інформацію, яка є важливою для їх здійснення (частина перша статті 517 ЦК України). Вказані норми не встановлюють імперативної вимоги щодо передання первісним кредитором новому кредитору оригіналів первинних документів як умови переходу права вимоги, отже, і наявності оригіналів цих документів у нового кредитора. Передання таких документів має на меті перевірку існування у первісного кредитора права вимагати виконання боржником відповідних обов'язків, а також змісту та обсягу таких обов'язків.	Заміна сторони виконавчого провадження є різновидом процесуального правонаступництва. Підставою здійснення правонаступництва в процесуальному аспекті є вибуття (заміна) сторони у матеріальних правовідносинах, у тому числі й у відповідному зобов'язанні. Статтею 514 ЦК України передбачено, що до нового кредитора переходять права первісного кредитора у зобов'язанні в обсязі і на умовах, що існували на момент переходу цих прав, якщо інше не встановлено договором або законом. У частинах першій та другій статті 553 ЦК України встановлено, що за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі. У статті 559 ЦК України серед підстав припинення договору поруки зазначається лише припинення поруки у разі переведення боргу на іншу особу, якщо поручитель не погодився забезпечувати виконання зобов'язання іншим боржником у договорі поруки чи при переведенні боргу. Порука є додатковим (акцесорним) зобов'язанням. Умовою відповідальності поручителя, визначеною у частині першій статті 554 ЦК України, є порушення боржником зобов'язання, забезпеченого порукою. У разі відступлення права вимоги за основним зобов'язанням

Обставина непередання новому кредитору документів, які засвідчують права, що передаються, створює певні ризики для нового кредитора, пов'язані з невиконанням боржником своїх зобов'язань на користь саме нового кредитора. Однак відсутність передання новому кредитору таких документів не може вказувати на відсутність передання права вимоги взагалі.

Водночас вимога щодо надання боржнику доказів переходу до нового кредитора прав у зобов'язанні відповідно до статті 517 ЦК України не є тотожною до вимоги щодо надання до суду доказів відступлення первісним кредитором новому кредитору права вимоги до боржника для здійснення заміни кредитора у справі (процесуального правонаступництва). Зазначені вимоги впливають із різних правових підстав на не є взаємозалежними. Отже, для підтвердження факту відступлення права вимоги заінтересована сторона повинна надати до суду докази переходу права вимоги від первісного до нового кредитора.

В частинах першій та другій статті 553 ЦК України встановлено, що за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі.

Суд першої інстанції встановив, що новий кредитор надав до суду договір відступлення права вимоги та реєстр боржників, боржником в якому зазначена лише особа 1 за кредитним договором. Водночас, кредитор не надав доказів передання права вимоги за договором поруки.

Ненадання доказів відступлення права вимоги за договором поруки унеможливило надання судами першої та

одночасно здійснюється відступлення і за додатковим (акцесорним) зобов'язанням, що відповідає правовій природі забезпечувальних зобов'язань та договору цесії. Забезпечувальні зобов'язання, які не мають самостійного характеру, наслідують долю основного зобов'язання і є невід'ємними від нього. Інші умови можуть бути визначені сторонами у договорі відступлення права вимоги.

Виходячи з наведеного, касаційна скарга ТОВ «Цикл Фінанс» підлягає задоволенню. Ухвала суду першої інстанції та постанова апеляційного суду у частині відмови у заміні сторони виконавчого провадження щодо боржника підлягають скасуванню з ухваленням нового судового рішення про задоволення заяви у повному обсязі щодо заміни стягувача у виконавчому провадженні з примусового виконання рішення суду у справі № 2-3467/12 стосовно боржника - з АТ «ПУМБ» на ТОВ «Цикл Фінанс», у зв'язку з переходом до останнього права вимоги за кредитним договором, укладеним між АТ «ПУМБ» та особою 1, і за договором поруки, укладеним між АТ «ПУМБ» та особою 1 для забезпечення виконання умов кредитного договору за грошовим зобов'язанням.

З моменту переходу до нового кредитора права вимоги за основним зобов'язанням, порука за яким не припинилася, право вимоги до поручителя вважається таким, що одночасно перейшло до нового кредитора, якщо інше не передбачено договором відступлення права вимоги.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/134647600>

апеляційної інстанції надати оцінку чинності права вимоги за договором, оскільки процесуальний закон унеможлиблює здійснювати заміну кредитора правонаступником на підставі припущень.

Враховуючи зазначене, суд першої інстанції, з висновком якого погодився суд апеляційної інстанції, дійшов обґрунтованого висновку про відсутність підстав для заміни сторони виконавчого провадження стосовно поручителя.

Доводи касаційної скарги такого висновку не спростовують та зводяться до надання суб'єктивної оцінки обставинам та доказам у справі, оскільки заявник не погоджується з висновком судів першої та апеляційної інстанцій щодо недостатності умов договору відступлення прав вимоги та реєстру боржників, вважаючи, що у разі надання доказів відступлення права вимоги стосовно боржника за кредитним договором відступлення права вимоги за договором поруки з огляду на примітку у договорі відступлення права вимоги відбувається на безумовній основі. Однак колегія суддів відхиляє такі доводи з мотивів унеможливлення у такий спосіб перевірки судами чинності права вимоги за договором поруки, яке передавалося новому кредитору.

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/131922088>

